

М. Г. Орел,
к. держ. упр., докторант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою, Національна академія державного управління при Президентові України, м. Київ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ РАМКИ МЕТОДОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

M. Orel,
PhD (Public administration), doctoral candidate of the Department of globalistics, European integration and the national security, National Academy of Public Administration, Under the President of Ukraine, Kyiv

CONCEPTUAL FRAMEWORK OF THE METHODOLOGY OF FORMING A MODERN SYSTEM OF POLITICAL SECURITY

У статті показано, що геополітичний та інституціональний підходи як концептуальна основа пошуку адекватних відповідей на загрози політичній безпеці держав за умов глобальних трансформацій сучасного світу значною мірою вичерпали свої можливості. Проаналізовано передумови та обґрунтовано доцільність переходу до принципово нової концептуальної рамки організації стратегічної діяльності держави щодо формування сучасної системи забезпечення політичної безпеки, яка передбачає використання геополітичного, інституціонального, діяльнісного, глобалізаційного і системно-синергетичного підходів. На думку автора, комплексне використання цих підходів є також передумовою формування у науковців, аналітиків, політиків і управлінців концептуальної основи сучасного стратегічного мислення при розробці та реалізації стратегій держави щодо реагування на загрози політичній безпеці.

The article shows that geopolitical and institutional approaches, as the conceptual basis for finding adequate responses to the threats to the political security of states, have largely exhausted their potential in the context of global transformations of the modern world. The preconditions are analyzed and the expediency of the transition to a fundamentally new conceptual framework of the organization of the strategic activity of the state regarding the formation of a modern system of ensuring political security, which involves the use of geopolitical, institutional, activity, globalization and system-synergetic approaches, is substantiated. According to the author, the complex use of these approaches is also a prerequisite for the formation of a conceptual basis of modern strategic thinking among scholars, analysts, politicians and managers in the development and implementation of state strategies for responding to threats to political security.

Ключові слова: державне управління, національна безпека, політична безпека, загрози політичній безпеці, глобальні трансформації, система забезпечення політичної безпеки.

Key words: public administration, national security, political security, threats to political security, global transformations, system of ensuring political security.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Переважаюча більшість дослідників переконані в наявності кореляції і мультиплікативного ефекту між геополітичними, гео економічними і геокультурними трансформаціями, оскільки, наприклад, навіть незначні зрушення в геополітичному просторі призводять до суттєвих змін у балансі економічних центрів сил і спрямова-

ності культурно-цивілізаційних дискурсів і навпаки. Не може бути сумніву, що ці процеси здійснюють визначальний вплив на міжнародну стабільність і національну безпеку. Вони супроводжуються запуском механізмів "перезавантаження" взаємин між суб'єктами міжнародної політики з метою забезпечення реалізації інтересів, які вони вважають для себе життєво важливими, і спро-

бами підвищити ефективність національних систем забезпечення безпеки. Очевидно, досягнення цієї мети передбачає пошук і втілення в життя стратегічних рішень, адекватних пріоритетним загрозам національній безпеці, передусім політичній її складовій. Разом з тим, у зв'язку з економічною, політичною і соціокультурною взаємозалежністю між країнами, суттєвого зростання ролі різних обмежень (зокрема, військово-політичних, ресурсних, обумовлених міжнародними угодами) навіть для провідних країн вибір стратегій щодо реагування на ці загрози є складною проблемою, а суперечливість сучасних суспільно-політичних і соціально-економічних процесів, які проявляють себе на глобальному і національному рівнях, неможливість однозначно передбачити їх наслідки для глобальної і національної безпеки, породили феномени "гібридний мир" і "гібридна війна", які потребують наукового осмислення і відповідних стратегічних рішень. Викладене активізувало важливість визначення концептуальних рамок методологічних основ формування сучасної системи забезпечення політичної безпеки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Автори погоджуються з вченими, зокрема В. Горбуліним [1], які стверджують, що суперечливість та інтенсивність сучасних глобалізаційних процесів, неможливість однозначно передбачити їх наслідки для безпеки (від індивіду до міжнародної спільноти) зумовлює необхідність пошуку принципово нових підходів, які б забезпечили організацію стратегічної діяльності держави і сучасне стратегічне мислення при розробці та реалізації управлінських рішень щодо реагування на загрози національній безпеці. В Україні питання створення відповідних можливостей і умов для забезпечення національної безпеки знаходять своє відображення у керівних документах. Так, серед напрямів діяльності та завдань органів державної влади, передбачених Стратегією сталого розвитку "Україна — 2020" і Планом заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України, більшість так чи інакше, відображають необхідність забезпечення безпеки [2; 3]. Разом з тим, варто зазначити, що сьогодні дослідження проблем і обґрунтування стратегічних рішень щодо забезпечення безпеки у політичній сфері життєдіяльності суспільства і держави ґрунтується на загальній теорії безпеки, концептуальною основою якої є концепція національних інтересів і положення геополітичної та інституційної теорії. Її розробці сприяли зусилля вітчизняних та іноземних учених, які заклали основи формування відповідного понятійно-категорійного апарату, визначили об'єкти, функції і завдання суб'єктів державного управління у сфері національної безпеки тощо [4—10]. В результаті сформувалася загальнонаукова парадигма дослідження і практичного вирішення проблем забезпечення національної безпеки, у тому числі політичної її складової, суть якої полягає в тому, що бажаний (прийнятний) рівень безпеки залежить від дотримання у процесі державної діяльності оптимальної комбінації змінних у трикутнику: "національні інтереси" — "небезпеки їх реалізації" — "можливості держави". З огляду на це, пріоритетом державної політики є, як правило,

побудова системи забезпечення національної безпеки, яка б гарантувала цей рівень за рахунок створення належних умов для захисту і просування національних інтересів, серед яких передусім забезпечення суспільно-політичної стабільності, нейтралізація небезпек державному політичному і економічному суверенітету, забезпечення територіальної цілісності. У цьому ж контексті розв'язуються й проблеми інституалізації суспільно-політичних інститутів, забезпечення ефективності виявлення, прогнозування і реагування на загрози національній безпеці тощо. Таким чином, загальна теорія національної безпеки, яку можна назвати класичною, базується на певному розумінні її сутності, взаємозалежності її складових, підходів щодо оцінювання і утримання на бажаному рівні сукупності змінних: "національні інтереси" — "небезпеки їх реалізації" — "можливості держави". Разом з тим, основний недолік існуючих підходів щодо забезпечення національної безпеки і передусім її політичної складової, в тому що вони не враховують реалії сучасного світу, зокрема, можливість реалізації за тих чи інших умов неоднакових варіантів розвитку одного й того самого суспільства, зростання ролі інтелекту, різних вимірів безпечного розвитку людини, суспільства і держави. Ґрунтуючись на існуючих підходах практично неможливо побудувати систему забезпечення політичної безпеки, яка була б адекватною факторам, які можуть бути причиною виникнення небезпек політичній безпеці. Підтвердженням сказаного є невдалі спроби більшості країн світу, у тому числі й України, побудувати системи забезпечення політичної безпеки, які ґрунтуються на цих підходах, оскільки вони у кращому випадку спроможні самостійно гарантувати лише асиметричний характер реалізації своїх національних інтересів, на що, зокрема, акцентують увагу В. Горбулін та Г. Ситник [1; 11]. Тому важливою проблемою є вдосконалення методології формування сучасної системи забезпечення політичної безпеки, першим кроком у вирішенні якої має бути визначення її концептуальних рамок у контексті більш адекватного оцінювання наслідків і тенденцій сучасних процесів цивілізаційного розвитку. Вирішення цієї проблеми дозволить надати існуючим традиційним підходам щодо забезпечення політичної безпеки належної універсальності та гнучкості.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є визначення концептуальних рамок методології формування і функціонування сучасної системи забезпечення політичної безпеки, яка б дозволяла більш адекватно враховувати основні реалії сучасних процесів цивілізаційного розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Відмінність розуміння сутності явищ, які позначають поняттями національні інтереси, небезпеки їх реалізації, можливості держави (сили, засоби, тощо) реагувати на них, є концептуальною основою традиційних підходів у сфері національної безпеки, а також зумовлюють різноманіття теоретичних конструкцій та інтерпретацій уявлень про місію, функції, завдання, формування і функціонування системи її забезпечення, обґрунтування і реалізації відповідних державно-управлінсь-

ких рішень. При цьому традиційно, пріоритетом стратегічної діяльності держави є формування системи, здатної адекватно реагувати на загрози політичній безпеці, оскільки стратегічні політичні рішення значною мірою визначають спрямованість, динаміку і безпеку суспільно-політичного і соціально-економічного розвитку. Дійсно, саме ці рішення мають дати відповідь на питання якими силами, засобами, в якій послідовності доцільно реагувати на спектр загроз політичній безпеці. Зокрема державному суверенітету і дестабілізації політичної системи, які розглядаються як визначальні інструменти захисту і просування національних політичних інтересів і умова досягнення бажаного рівня суспільно-політичного і соціально-економічного розвитку; оборонній спроможності держави, як умови забезпечення територіальної цілісності; єдності об'єктивно диференційованого суспільства як визначального чинника уникнення сепаратистських настроїв і тенденцій. В цілому системи забезпечення політичної безпеки, побудовані на основі традиційних підходів донедавна демонстрували свою ефективність. Проте про ефективність можна було говорити лише за наявності у країни відповідного потенціалу, передусім воєнно-політичного, економічного та інформаційного, чіткої структурованості та несуперечливості нормативної бази щодо її формування і функціонування, постійної уваги до підготовки і укомплектування системи професійними кадрами, удосконалення методології розробки політичних стратегій і унормування процедур прийняття стратегічних політичних рішень. Крім того, як свідчить аналіз передумов і наслідків "кольорових революцій", які мали місце в останні десятиліття в низці країн, важливим чинником адаптивної ефективності вказаної системи, зокрема, щодо реагування на загрози політичній дестабілізації, є й наявність розвинених інститутів демократії і відповідних інституційних структур пошуку консенсусу з проблем суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку. Разом з тим, спроби більшості країн світу, у тому числі й України, побудувати системи забезпечення політичної безпеки, які ґрунтуються на традиційних підходах не увінчалися успіхом. Вони виявилися спроможними дати лише асиметричну відповідь загрозам національним інтересам, продемонстрували вразливу залежність від провідних країн і мультиплікативних ефектів глобалізаційних процесів сучасності. Більше того, навіть у провідних країнах все частіше виникають питання щодо недостатньої адаптивної ефективності вказаних систем. Це означає, що в умовах глобальних трансформацій сучасного світу, геополітичний та інституціональний підходи, як традиційна концептуальна основа пошуку адекватних відповідей на загрози політичній безпеці, значною мірою вичерпали свої можливості. Основними причинами, через які традиційні підходи вичерпали свої можливості, є:

По-перше, принципово ускладнився пошук оптимальних систем і стратегій забезпечення міжнародної стратегічної стабільності та національної безпеки, на що, не без підстав акцентують увагу, зокрема В. Абрамов, В. Горбулін, А. Неклесса, Г. Ситник, В. Смолянук [1; 4; 11; 15—17].

По-друге, визначення прийнятних стратегічних управлінських альтернатив реагування на загрози полі-

тичній безпеці до цього часу залишається складною проблемою через методологічні труднощі щодо ідентифікації і класифікації цих загроз, оскільки, зокрема: безліч властивостей, взаємопов'язаних і взаємозумовлених проявів і завдань політики та безпеки, які віддзеркалюють різні їх грані та ускладнюють однозначне й вичерпне визначення сутності політичної безпеки, свідчать, що остання є соціокультурним феноменом, в якому об'єктивно і суб'єктивно виступають, як єдине ціле [12]; відсутність серед дослідників, політиків і управлінців єдності щодо сутності об'єктивно існуючих соціальних явищ, які позначають як "загрози політичній безпеці", що не дозволяє дійти єдиної думки щодо сутності процесу під яким розуміють "забезпечення політичної безпеки", зміст функцій, завдань і організації взаємодії суб'єктів державного управління при розробці та реалізації рішень щодо реагування на ці загрози [13]; фактори, які є причиною виникнення небезпек політичній безпеці, утворюють множину об'єктивних можливостей і умов забезпечення політичної безпеки, а їх взаємозв'язок — кореляцію з небезпеками в інших сферах (економічній, соціальній та ін.), через що структура небезпек політичній безпеці є досить розгалуженою і має місце досить довільна інтерпретація цих факторів у контексті фахової підготовки, ідеологічних уподобань і суб'єктивних інтересів аналітиків і політиків, що ускладнює пошук рішень щодо реагування на небезпеки і призводить до зростання ймовірності не адекватного реагування на них [14].

По-третє, при вирішенні проблем забезпечення політичної безпеки використовують понятійно-категоріальний апарат, який базується на концепції національних інтересів [4—9], але суперечливий і мультиплікативний вплив геополітичних, гео економічних і геокультурних процесів сучасності на національний розвиток, можлива підміна цих інтересів корпоративними інтересами еліти, формують умови викривлення соціокультурного контексту сутності явищ, які визначають характеристики життєдіяльності держави, тобто умов, які є основою визначення сукупності національних політичних інтересів.

По-четверте, основою новітніх феноменів "гібридний мир" і "гібридна війна" є трансформація інститутів індустриального суспільства при транзиті до постіндустріального, яка має комплексний і гібридний характер і в різних країнах відбувається з різною інтенсивністю, оскільки їх політичний, соціокультурний і економічний досвід, у тому числі й щодо відносин з іншими державами, пов'язаний з минулими епохами [1; 15; 16]. Тому у довгостроковій перспективі співвідношення когнітивних ознак "гібридного миру" і "гібридної війни" буде важливим фактором формування середовища життєдіяльності держав і має враховуватися при формуванні та функціонуванні системи забезпечення політичної безпеки. При цьому є всі підстави погодитися з тими, зокрема В. Абрамовим, В. Богдановичем, А. Маначинським, С. Мосовим, Г. Ситником, які стверджують, що стає все важче визначати сторони протистояння у збройних конфліктах сучасності та їх тип, через що часто ставляться під сумнів ті чи інші норми міжнародного права і принципи використання військової сили, що не сприяє стримуванню, обмеженню масштабів і жорстокості

конфліктів та дозволяє під різними приводами, на "законній" підставі втручатися у внутрішні справи суверенних держав, включаючи пряму військову агресію [4; 17; 22; 23].

По-п'яте, глобалізаційні процеси поступово реанімували веберівську традицію виділення монополії держави на легітимне насильство, як її визначальної риси, та роль держави, як основного суб'єкта у забезпеченні індивідуальної і суспільної безпеки, а їх лідери у дилемі: "міжнародна стабільність і безпека чи національні інтереси?" все частіше надають пріоритет національним інтересам. Через це міжнародні структури безпеки втрачають свою ефективність як можливі додаткові механізми забезпечення суспільно-політичної стабільності в тих чи інших країнах.

По-шосте, очевидно, що структурно-функціональна простота біполярної системи сприяла надійності аналізу міжнародної та національної безпеки. Її руйнування призвело до того, що пошук стратегій щодо забезпечення безпеки знаходяться в багатомірному просторі, де діють міжнародні суб'єкти, які раніше були субординовані цією системою. Водночас, незважаючи на дебати про найбільш ефективну аналітичну основу цих стратегій (реалізм, конструктивізм, лібералізм тощо) і постійний акцент на важливості пошуку адекватної відповіді на так звані не традиційні загрози міжнародній і національній безпеці (тероризм, масові порушення прав людини, нелегальна міграція тощо), а також на тому, що здобутки будь-якої національної культури є рівноцінним виміром цінностей людської цивілізації, навіть поверховий аналіз керівних документів країн з питань безпеки свідчить — вони лише модернізують стратегії 80—90-х років ("стримування", "нанесення превентивного удару" тощо). Тому для досягнення стратегічних політичних цілей допускається розв'язування локальних війн, внутрішні підривні дії, політичний та економічний тиск тощо [4; 16; 17; 22; 23]. Синергетичний ефект цих чинників призводить до зростання ймовірності виникнення глобального військового конфлікту і має бути врахованим при розробці системи і стратегій забезпечення політичної безпеки.

По-сьоме, стає все більш очевидним, що "експорт демократичних інститутів" шляхом силового демонтажу державних структур у "природних державах" (the natural state), тобто тих, у яких відсутні механізми конкуренції на всіх рівнях економіки і політики (термін запропонували Д. Норт, Дж. Уолліс і Б. Вайнгаст [18]), занурює суспільство у стан хаосу і війни всіх проти всіх на невизначений термін (Афганістан, Ірак, Лівія, Сирія). Це не означає, що основні положення інституційної теорії Д. Нортона, зокрема що: вільний ринок є структурою, яка охоплює і формує різні інститути (закони, правила гри, типи відносин і зв'язків); доцільною є відмова від чітких організаційних структур, ієрархічних рівнів, комунікацій і структурних підрозділів, замість яких утворюються самоврядні групи; основним управлінським принципом має бути самоорганізація і розвиток персоналу, втратили свою науково-практичну цінність [19]. Але кожна держава розвивається за унікальним сценарієм. Тому виникає питання, а чи має бути форсоване створення вказаного ринку у будь-якій "природній державі" як умова переходу до держави "порядку відкритого доступу",

"суспільства відкритого доступу", пріоритетом державної політики національної безпеки (термін також запропонували Д. Норт, Дж. Уолліс і Б. Вайнгаст [18]. Для держави "відкритого доступу" характерним є наявність механізмів конкуренції на всіх рівнях економіки і політики, які, зокрема, підтримуються демократичними інститутами, громадянським суспільством, конкурентною партійною системою, консолідованим контролем над збройними силами. Зауважимо, що згідно з чинним законодавством України впродовж останніх 20 років вказані чинники інтерпретуються як життєво важливі національні інтереси [20]. Відповідь на це питання дають зазначені вище дослідники. Вони підкреслюють, що для глибокого розуміння трансформацій в конкретному суспільстві необхідно фокусувати свою увагу на усвідомленні деталей його культурної спадщини, що політика Заходу, яка призвела до створення держав відкритого доступу не може бути безпосередньо використана для переходу тих держав, які поки що знаходяться в ситуації "обмеженого доступу", що починаючи з XIX ст. лише невелике число держав змогли здійснити цей перехід, а відтак, врахування комплексного переплетення порядків є умовою розуміння того, куди рухається людство [18]. До речі, їх думку поділяють і інші вчені у своїх висновках, зокрема, Т. Парсонс, О. Руденко, Г. Ситник, які акцентують увагу на важливості структуризації середовища існування соціальних систем шляхом внесення до нього певного порядку за рахунок забезпечення синхронного і взаємопов'язаного розвитку її нижнього (ціннісного) рівня, який структурується категоріями морального порядку, що є визначальними для суспільства: релігія, суспільна мораль, історичні традиції, національні звичаї тощо, тобто ці категорії є фундаментальними. Вони надають суспільству унікальних рис і визначають загальні вимоги щодо соціальних інститутів; середнього (юридичного) рівня, який структурується нормами права і формує правовий простір життєдіяльності індивіда, суспільства і державних інститутів, оскільки ці норми створюють вузли своєї мережі, у якій функціонують елементи соціальної системи, та верхній (концептуальний) рівень, який пропонує програму і цілі суспільного розвитку, механізми їх досягнення, необхідні ресурси тощо [7; 11; 24—26]. З огляду на це, порушення взаємоузгодженості щодо пріоритетів розвитку і структурованості між цими рівнями може призвести до руйнації середовища існування держави.

По-восьме, глобалізаційні процеси породили низку питань щодо забезпечення глобальної безпеки, які безпосередньо стосуються і національної безпеки, на які світова спільнота, використовуючи інструментарій традиційних підходів, поки що не змогла дати однозначної відповіді. Серед цих запитань, зокрема: чи знайдуться ті (країна або група країн), які будуть загрожувати глобальному пануванню США і як це позначиться на глобальній безпеці; чи не відбудеться згорання демократичних інститутів під тиском різних обставин (необхідністю боротьби з нелегальною міграцією, тероризмом, екстремізмом, сепаратизмом тощо); чи вдасться не допустити збільшення кількості країн, які володіють зброєю масового ураження і засобами її доставки; чи зможуть глобалізаційні процеси зменшити прірву між

багатими і бідними, оскільки поки що факти свідчать про зворотнє — економічна могутність 20 країн світу зростає і у 2017 році досягла 90 відсотків світового багатства; чи буде знайдена адекватна відповідь на виснаження ресурсної бази земної цивілізації [4; 11; 21].

Ці та інші тенденції і наслідки сучасного етапу цивілізаційного розвитку, через які геополітичний та інституціональний підходи — основа традиційної парадигми вирішення проблем у сфері політичної безпеки значною мірою вичерпали свої можливості, потребують визначення нових концептуальних рамок методології формування системи її забезпечення, що, на наш погляд, передбачає здійснення низки кроків, суть яких у наступному.

1. Удосконалення інституційних засад визначення національних політичних інтересів і пріоритетів політики національної безпеки, які б у максимально можливій мірі унеможливили довільну інтерпретацію у контексті уподобань та інтересів політиків внутрішніх та зовнішніх факторів, які є причинами виникнення небезпек політичній безпеці та зростання ймовірності неефективного реагування на ці загрози.

2. При виявленні та системному аналізі чинників і мотивів ініціаторів дестабілізації у політичній сфері необхідно акцентувати увагу на цілях, стратегіях і технологіях, які вони можуть використовувати для цілеспрямованого генерування загроз упорядкуванню структури середовища існування соціальної системи, тобто загроз, ціллю яких є гальмування розвитку і створення дисбалансу у пріоритетах морального (ціннісного), юридичного (правового) і концептуального рівнів упорядкованості цієї системи.

3. Методологія формування системи забезпечення політичної безпеки має передбачати, що її визначальною характеристикою має бути здатність визначати та здійснювати постійний моніторинг параметрів, перевищення яких може поставити під реальну загрозу існування соціум, передусім зруйнувати його політичну структуру або унеможливити виконання нею основних функцій, які визначають сенс існування держави, серед яких, зокрема, забезпечення державного суверенітету, територіальної цілісності, захисту конституційного ладу, дотримання процедур забезпечення правонаступності влади, спроможність впливу на рівні соціального збурення, серед яких недопустимим є рівень, який ідентифікується як соціальний вибух, коли відбувається руйнування владних структур і повалення існуючого політичного устрою.

4. З огляду на те, що фактори, які є причиною виникнення небезпек політичній безпеці, утворюють множину об'єктивних можливостей і умов забезпечення політичної безпеки, а їх взаємозв'язок є причиною кореляції цих небезпек з небезпеками в інших сферах, формування системи забезпечення політичної безпеки зумовлює необхідність: застосування принципів і підходів системно-синергетичного аналізу; врахування зміни пріоритетів у структурі виробництва, оскільки визначальним є не власність на засоби виробництва, а насамперед, інтелектуальні здобутки людства, знання, інформація, відкриття, наукомісткі технології, що зумовлює більш бережливе ставлення до особистості; розуміння того, що сучасні соціальні системи складаються із взає-

мпов'язаних політичних, економічних та інших підсистем; врахування результатів філософського, політологічного, нормативно-правового і ціннісно-етичного аналізу процесу забезпечення політичної безпеки.

При цьому застосування принципів і підходів системно-синергетичного аналізу, передбачає, зокрема, врахування: "розмивання" традиційної "вертикалі" взаємовідносин держав у політичній сфері, на якій вони диференційовані з точки зору їх нерівності та формування явної і неявної мережі "горизонтальних" зв'язків між ними, як спроба більш адекватно врахувати різні аспекти забезпечення безпеки, зокрема взаємозв'язок культурно-історичних особливостей національного розвитку і складових міжнародної безпеки; зростання ролі екологічних факторів і економічної складових безпеки, що потребує вибору стратегій, за яких досягається гармонізація екологічних, економічних і політичних взаємовідносин; неоднозначність суспільно-політичних трансформацій, оскільки зміна будь-якої підсистеми соціального організму, викликає зміну інших підсистем; зростання інтенсивності негативного впливу ворожої до національних здобутків масової культури на систему забезпечення політичної безпеки.

Врахування ж результатів ціннісно-етичного аналізу процесу забезпечення політичної безпеки дозволяє визначити етичні обмеження, що можуть впливати на вибір сил, засобів і способів її забезпечення, особливо важливо з огляду на такі дискурси як демократія, лібералізм, права і свободи людини тощо, хоча, у кінцевому підсумку, формування системи її забезпечення не повинно відбуватися з акцентом виключно на права і свободи людини, як на абсолютну цінність, оскільки абсолютизація безпеки особи може призвести до хаосу і втрати безпеки держави, суспільства, а в кінцевому рахунку і до втрати безпеки людини.

5. З огляду на те, що для різних країн оцінки факторів, які здійснюють вплив на розвиток соціальної системи, мають різне звучання і виміри, а відтак, і уявлення про пріоритетність проблем і перспективи їх розв'язання у контексті забезпечення безпеки можуть суттєво розрізнятися (наприклад, це може бути проблема вибору ціннісно-ідеологічних засад державного будівництва і, відповідно, ті чи інші шляхи інституалізації суспільно-політичних інститутів), то обов'язковим є врахування при формуванні системи забезпечення політичної безпеки феномену суспільної свідомості. Врахування цього феномену дає змогу розглядати пізнавальну і предметно-перетворювальну діяльність людей як єдине ціле, як систему практично орієнтованих знань, які в кінцевому підсумку трансформуються у коливання суспільної думки і політичної еліти з широкого кола питань, які лежать у площині забезпечення політичної безпеки, починаючи з оцінки історичного минулого й закінчуючи уявленнями про обриси майбутнього безпечно-го світу.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

1. На основі аналізу наукових джерел, тенденцій і наслідків геополітичних, гео економічних і геокультур-

них трансформацій сучасного світу, визначені основні причини, через які геополітичний та інституціональний підходи як традиційна концептуальна основа пошуку адекватних відповідей на загрози глобальній і національній безпеці, і передусім, політичній її складовій, значною мірою вичерпали свої можливості.

2. Проаналізовано передумови та обґрунтовано доцільність переходу до принципово нової концептуальної рамки організації стратегічної діяльності держави щодо формування сучасної системи забезпечення політичної безпеки, яка по суті передбачає використання як традиційних (геополітичного і інституціонального підходів), так і діяльнісного, глобалізаційного та системно-синергетичного підходів.

3. Окреслені концептуальні рамки методології формування сучасної системи забезпечення політичної безпеки визначають нову методологічну основу досліджень проблем політичної безпеки, надають додаткові інструментальні можливості для раціоналізації системного переходу від потреб у політичній безпеці індивіда (особи) до глобальної безпеки включно шляхом пошуку оптимальних стратегій, орієнтованих на задоволення цих потреб як на національному, так і міжнародному рівнях. Тому комплексне врахування цих рамок є також передумовою формування у науковців, аналітиків, політиків і управлінців концептуальної основи сучасного стратегічного мислення при розробці пропозицій щодо адекватного реагування на загрози політичній безпеці.

Перспективи подальших досліджень полягають у напрацюванні пропозицій щодо практичного використання окреслених концептуальних рамок методології формування сучасної системи забезпечення політичної безпеки.

Література:

1. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / За заг. ред. В.П. Горбуліна. — К.: НІСД, 2017. — 496 с.
2. Про Стратегію сталого розвитку "Україна — 2020": указ Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015 [Електронний ресурс] Офіційне представництво Президента України. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
3. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України від 11 грудня 2014 року № 26-VIII: постановва Верховної Ради України [Електронний ресурс] Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/26-19>
4. Глобальна та національна безпека: підручник / [В.І. Абрамов, Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянчук та ін.]; за заг. ред. Г.П. Ситника. — К.: НАДУ, 2016. — 784 с.
5. Возжеников А.В. Общая теория национальной безопасности: учебник / [А.В., Возжеников, Н.В. Кривельская, И.К. Макаренко и др.]; под общ. ред. А.А. Прохужева. — М.: Изд-во РАГС, 2002. — 320 с.
6. Горбулін В.П. Засади національної безпеки України: підручник / [В.П. Горбулін, А.Б. Качинський]; за заг. ред. В.П. Горбуліна. — К.: Інтертехнологія, 2009. — 272 с.
7. Ситник Г. П. Національна безпека України: теорія і практика: монографія / [Г.П. Ситник, В.М. Олуйко, М.П. Вавринчук]; за заг. ред. Г.П. Ситника. — Хмельницький, К.: Вид-во "Кондор", 2007. — 616 с.

8. Абдурахманов М.М. Основы национальной безопасности: монография / [М.М. Абдурахманов, В.А. Баршполец, В.Л. Манилов, В.С. Пирумов]; под общ. ред. М.М. Абдурахманова. — М.: Друза, 1998. — 198 с.

9. Бодрук О.С. Структури воєнної безпеки: національний та міжнародний аспекти: монографія / О.С. Бодрук. — К.: НІПМБ, 2001. — 300 с.

10. Викторов А.Ш. Введение в социологию безопасности: курс лекций / А.Ш. Викторов. — М.: "Канон+" РООИ "Реабилитация": ОИ "Реабилитация", 2008. — 567 с.

11. Ситник Г.П. Інституційно-цивілізаційна парадигма дослідження проблем та державно-управлінських аспектів забезпечення національної безпеки / Г.П. Ситник // Вісник НАДУ. — 2011. — № 2. — С. 25—34.

12. Орел М.Г. Політична безпека як наукова категорія та мета системи державного управління у сфері політичної безпеки // Держава та регіони. Серія: Державне управління: Науково-виробничий журнал / За ред. О.В. Покатаєвої. — Запоріжжя: КПУ, 2017. — № 2 (58). — С. 11—16.

13. Орел М.Г. Ідентифікація загроз політичній безпеці, як наукова проблема та практичне завдання суб'єктів державного управління / М.Г. Орел // Право та державне управління: збірник наукових праць / За ред. О.В. Покатаєвої. — Запоріжжя: КПУ, 2017. — № 2 (27).

14. Орел М.Г. Теоретичні основи класифікації небезпек політичній безпеці при підготовці державно-управлінських рішень / М.Г. Орел // Sciences of Europe. — Прага. — Vol. 2. — P. 91—98.

15. Неклесса А. Гибридная война и новое чувство реальности. Параметры вооруженных конфликтов в XXI веке [Електронний ресурс] / А. Неклесса // Независимая газета. — Режим доступу: <http://okara.org/2015/09/gibridnaja-vojna-novaja-realnost/>

16. Неклесса А. Смысл слов. Война и постсовременность: государство, безопасность, вооруженные силы [Електронний ресурс] / А. Неклесса. — Режим доступу: <http://okara.org/2016/03/smysl-slov/>

17. Ситник Г.П. Вплив глобалізації на воєнну сферу та принципів особливості сучасних воєнних конфліктів / Г.П. Ситник // Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки. — 2016. — № 1—2 (9—10). — С. 99—115.

18. Норт Дуглас, Уоллис Джон, Вайнгаст Барри. Насилие и социальные порядки. Концептуальные рамки для интерпретации письменной истории человечества [Текст] / [Дуглас Норт, Джон Уоллис, Барри Вайнгаст; пер. с англ. Д. Узланера, М. Маркова, Д. Раскова, А. Расковой]. — М.: Изд. Института Гайдара, 2011. — 480 с.

19. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт [пер. с англ. А.Н. Нестеренко; предисл. и науч. ред. Б.З. Мильнера]. — М.: Фонд экономической книги "Начала", 1997. — 180 с.

20. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 № 964-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15/print1479732461433828>

21. Росія і світ в 2020 році: доповідь Нац. розвід. ради США "Контури світового майбутнього". — М.: Європа, — 2005. — 222 с.

22. Конфликты и войны после распада СССР [Текст]: монография / [В.Ю. Богданович, А.Я. Маначинский и др.] — К.: Изд-во "Кий", 2008. — 420 с.

23. Мосов С. Война или мир — выбор за человечеством: [Текст]: монография / С. Мосов. — К.: Изд. дом "Румб", 2007. — 300 с.

24. Парсонс Т. Система современных обществ [Текст] / Т. Парсонс; [пер. с англ. Л.А. Седов, А.Д. Ковалев]. — М.: Аспект Пресс, 1998. — 280 с.

25. Руденко О.М. Дефініції суспільної стабільності в державному управлінні / О.М. Руденко // Стратегічні пріоритети. — 2009. — №3 (12). — 2009. — С. 101—109.

26. Ситник Г.П. Державне управління національною безпекою України (теорія і практика): монографія / Г.П. Ситник. — К: НАДУ, 2004. — 408 с.

References:

1. Horbulin, V.P. (2017), The world hybrid war: Ukrainian forefront [Svitova hibridna vijna: ukrains'kyj front], NISD, Kyiv, Ukraine.

2. The President of Ukraine (2015), Resolution the President of Ukraine "About the Strategy of Sustainable Development "Ukraine 2020", [Online], available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (Accessed 15 August 2017).

3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine "About the Program of activity of the Cabinet of Ministers of Ukraine", [Online], available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/26-19>. (Accessed 15 August 2017).

4. Sytnyk, H.P. Abramov, V.I. and Smoljanuk, V.F. (2016), Global and National Security [Hlobal'na ta natsional'na bezpeka], NADU, Kyiv, Ukraine.

5. Vozzhenikov, A.V. Krivel'skaja, N.V. and Makarenko, I.K. (2002), General theory of national security [Obshhaja teoriya nacional'noj bezopasnosti], RAGS, Moscow, Russia.

6. Horbulin, V.P. Kachyns'kyj, A.B. (2009), Principles of National Security of Ukraine [Zasady natsional'noi bezpeky Ukrainy], Intertehnology, Kyiv, Ukraine.

7. Sytnyk, H. P. Olujko, V. M. and Vavrynychuk, M. P. (2007), National Security of Ukraine: Theory and Practice [Natsional'na bezpeka Ukrainy: teoriia i praktyka], Kondor, Kyiv, Ukraine.

8. Abdurahmanov, M.M. Barishpolec, V.A. Manilov, V.L. and Pirumov, V.S. (1998), Fundamentals of National Security [Osnovy nacional'noj bezopasnosti], Druza, Moscow, Russia.

9. Bodruk, O.S. (2001), Military Security Structure: National and International Aspects [Struktury voiennoi bezpeky: natsional'nyj ta mizhnarodnyj aspekty], NIPMB, Kyiv, Ukraine.

10. Viktorov, A.Sh. (2008), Introduction to the sociology of security [Vvedenie v sociologiju bezopasnosti], Kanon, Moscow, Russia.

11. Sytnyk, H. P. (2011), Institutional civilization paradigm studying problems and state-management aspects of national security [Instytutysijno-tsyvilizatsijna paradyhma doslidzhennia problem ta derzhavno-upravlins'kykh aspektiv zabezpechennia natsional'noi bezpeky], NADU, Kyiv, Ukraine.

12. Orel, M.H. (2017), "Political security as a category and the purpose of the system of governance in the sphere of political security", Derzhava ta rehiony. Seriya: Derzhavne upravlinnia: Naukovo-vyrobnychyj zhurnal, no. 2 (58), pp. 11—16.

13. Orel, M.H. (2017), "Identification of threats to political security as a scientific problem and practical task of the subjects of public administration", Pravo ta derzhavne upravlinnia: zbirnyk naukovykh prats', no. 2 (27).

14. Orel, M.H. (2017), "Theoretical basis for the classification of threats to political security in the preparation of public-management decisions", Sciences of Europe, vol. 2, pp. 91—98.

15. Hybrid war and a new sense of reality. Parameters of armed conflicts in the 21st century, [Online], available at: <http://okara.org/2015/09/gibridnaja-vojna-novajarealnost/> (Accessed 15 August 2017).

16. The meaning of words. War and post-modernity: the state, security, armed forces, [Online], available at: <http://okara.org/2016/03/smysl-slov/> (Accessed 15 August 2017).

17. Sytnyk, H.P. (2016), Impact of globalization on the military sphere and the peculiarities of modern military conflicts, Naukovo-informatsijnyj visnyk Akademii natsional'noi bezpeky, no. 1—2 (9—10), pp. 99—115.

18. Nort Douglas, Uollis Dzhon and Vajngast Barri (2011), Violence and social order. Conceptual Framework for Interpreting Recorded Human History [Nasilie i social'nye porjadki. Konceptual'nye ramki dlja interpretacii pis'mennoj istorii chelovechestva], In-t Gaydara, Moscow, Russia.

19. Nort, Douglas (1997), Institutions, institutional changes and functioning of the economy [Instituty, institucional'nye izmenenija i funkcionirovanie jekonomiki], Nachala, Moscow, Russia.

20. On the Fundamentals of National Security of Ukraine: The Law of Ukraine, [Online], available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15/print147-9732461433828> (Accessed 15 August 2017).

21. Kontury svitovoho majbutn'oho. Rosiia i svit v 2020 rotsi [Russia and the world in 2020] (2005), Europe, Moscow, Russia.

22. Bogdanovich V.Ju. and Manachins'kij A.Ja. (2008), Konflikty i vojny posle raspada SSSR [Conflict and war after the collapse of the USSR], Kyi, Kyiv, Ukraine.

23. Mosov, S. (2007), Vojna ili mir — vybor za chelovechestvom [War or peace is the choice for humanity], Rumb, Kyiv, Ukraine.

24. Parsons, T. (1998), Sistema sovremennyh obshchestv [The system of modern societies], Aspekt Press, Moscow, Russia.

25. Rudenko, O.M. (2009), "Definitions of social stability in government", Stratehichni priorytety, vol. 3, no. 12, pp. 101—109.

26. Sytnyk, H.P. (2004), Derzhavne upravlinnia natsional'noiu bezpekoiu Ukrainy (teoriia i praktyka) [Public administration of national security of Ukraine (Theory and Practice)], NADU, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 16.08.2017 р.